

Att besvara »väldit breda frågor»

Adoptionssökandes svar och strategier i utredningssamtal inför adoption

Av MADELEINE WIRZÉN

Abstract

Wirzén, Madeleine, madeleine.wirzen@liu.se, Ph.D., Department of Thematic Studies, Child Studies, Linköping University: "Responding to 'very broad questions': Adoption applicants' answers and strategies in pre-adoption assessment interviews". *Språk och stil* NF 35, 2025, pp. 63–93.

In welfare institutions, such as social services, conversation functions not only as a medium but also as a central working method. In this context, open-ended questions are often regarded as preferable to closed-ended ones, as they are believed to reduce professional influence on the conversation. However, open-ended questions can present challenges, particularly in contexts where clients are expected to showcase their personal qualities. This study investigates the challenges that may arise when using open-ended questions in adoption assessment interviews. The empirical data comprises recorded interviews analyzed using conversation analysis to examine how talk is structured in relation to institutional objectives. The findings indicate that prospective adoptive parents employ various communicative strategies to navigate the demands of open-ended questions, particularly when their suitability for parenthood is being evaluated. These strategies include seeking clarification, challenging implicit assumptions, and collaboratively addressing the complexity of the questions with the social worker. The study demonstrates how institutional goals influence the outcome of open-ended questions—an insight particularly relevant for professionals involved in assessment contexts. The ideal of open-ended questions becomes especially problematic in adoption assessments, where applicants are highly motivated to offer what they perceive as the "right" answers.

Keywords: open-ended questions, adoption assessment interviews, conversation analysis, social work, institutional interaction.

Inom socialt arbete och liknande välfärdsinstitutioner utgör kommunikation mellan professionella och klienter¹ grunden för verksamhetens arbete (Linell 2011a). I många fall är själva samtalandet arbetsverktyget (Hall m.fl. 2014) och en central resurs är den professionellas frågor. Med hjälp av frågor initierar den professionella ämnen, utvecklar topiker och genomför institutionella mål. Sam-

¹ I denna text kommer benämningen *klient* användas för den part i interaktionen som inte är professionell.

talets centrala roll i socialt arbete har medfört ett växande fält av handböcker och metodstöd som försöker förklara och precisera konsten att samtala. Generella riktlinjer och råd om hur den professionella parten bör agera synliggör också ideal och normer kring det professionella samtalet (Flinkfeldt & Iversen 2022). Det handlar till exempel om att man som professionell part företrädesvis ska ställa öppna frågor (i motsats till slutna) och bjuda in klienten att delge sitt perspektiv (Peräkylä & Vehviläinen 2003, Stokoe 2018). Generella riktlinjer för samtalsteknik tar sällan hänsyn till den specifika samtalssituationen och dess villkor, vilka innefattar såväl deltagarnas förväntningar som de betydande konsekvenser samtalet kan leda till. I utredning- och bedömningssituationer ställs detta på sin spets, då institutionella förväntningar på klientens verbala bidrag kan krocka med idealet om tillämnning av öppna frågor.

I utredningssamtal inför internationell adoption kombineras förberedelse för föräldraskap med granskning av lämplighet. Dessa samtal utgör därför en hybrid samtalspraktik där klientens förhoppningar om familjebildning står på spel. De presumtiva adoptivföräldrarna förväntas demonstrera sådan kunskap om adoption och adoptivbarn att de kan anses lämpliga för att bli föräldrar. Utredarens frågor är avgörande för att de presumtiva adoptivföräldrarna ska kunna göra detta, samtidigt som den institutionella ramen skapar en potentiellt svårnavigerad samtalssituation. Med institutionell ram avses de villkor, krav och förväntningar – både uttalade och underförstådda – som påverkar både professionella och klienter, såväl i den specifika samtalssituationen som i den vidare institutionella kontexten. Dessa kan kallas ramfaktorer, och utgörs dels av formella syften och bestämmelser som avgränsar och styr samtalet, dels av praktiska villkor som påverkar den professionella partens handlingsutrymme, såsom tid, plats och dokumentation. Utöver dessa konkreta ramar finns även mer subtila, ofta outtalade förväntningar på både den professionella parten och klienten. Dessa förväntningar kan härledas till föreställningar och ideal om hur samtalet ska organiseras och vad det bör innehålla (Jönsson 1988, Linell 2011a). Det finns en risk för diskrepans mellan uttalade och outtalade krav och förväntningar samtalet, särskilt för klienten som ofta är angelägen om att ge de svar som efterfrågas. När dessa förväntningar är otydliga eller tvetydiga ställs klienten inför ett dilemma och behöver finna strategier för att hantera och lösa situationen.

Trots att frågande utgör en så central praktik inom socialt arbete är forskningen på området begränsad. I synnerhet saknas det studier som undersöker relationen mellan institutionella ramfaktorer och frågornas potentiella betydelse för interaktionen. Syftet med denna studie är att undersöka hur institu-

tionella målsättningar påverkar deltagarnas utrymme att besvara de frågor som ställs i samtalet. Mer specifik fokuserar studien på svårigheter som kan uppstå med öppna frågor i en samtalssituation där lämplighet för föräldraskap provas. Studiens fokus vilar således på relationen mellan det institutionella samtalets ramar, det vill säga samtalets syften och inneboende förväntningar, och deltagarnas bidrag inom dessa ramar. Studien bidrar med kunskap om institutionell interaktion generellt, men specifikt om frågors potential i en institutionell kontext med höga insatser.

1 Forskningsbakgrund

I det här avsnittet presenteras den forskning som ligger till grund för studien.

1.1 Frågor och svar i institutionella samtal

Den aktuella studien kan placeras in i det forskningsfält som rör institutionella samtal (Drew & Heritage 1992, Sarangi & Roberts 1999). Sådana samtal karaktäriseras av att de syftar till att lösa specifika kommunikativa uppgifter som är knutna till en institution, och som åtminstone en av deltagarna representerar. Institutionella samtal följer därför rutiner och procedurer som skiljer sig från vardagliga samtal, inte minst avseende vad deltagarna talar om och på vilket sätt (Drew & Heritage 1992). Detta gör att institutionella samtal känns igen utifrån samtalets organisering och innehåll. Turtagningen utmärker sig ofta genom att den professionella parten har mandat att styra samtalet med hjälp av till exempel frågor, men också med andra initiativ, som klienten förväntas svara på (Heritage & Clayman 2010). Grundläggande för samtalsaktiviteter som följer intervjuformat, det vill säga att en person frågar och den andra svarar, är att den som ställer frågorna styr samtalet och samtalets innehåll (Sacks 1992). Frågande utgör därför en framträdande resurs i institutionella samtal genom att det fungerar som drivmedel när professionella inleder samtal, utvecklar diskussioner och ifrågasätter klienters utsagor (Ehrlich & Freed 2010, Linell 2011b).

En vanlig uppdelning av frågetyper inom socialt arbete är öppna och slutna frågor. Öppna frågor är formulerade på sådant sätt att respondenten har möjlighet att utveckla sitt svar och själv välja vilken aspekt av frågan som svaret ska fokusera på. Öppna frågor kan variera i grad av öppenhet, vilket innebär att de

kan ge mer eller mindre vägledning för respondenten beträffande vad som efterfrågas. En sluten fråga begränsar istället svarsalternativen. Vissa slutna frågor är utformade som polära ja/nej-frågor och kan besvaras med ett enkelt ja eller nej. En annan typ av slutna frågor erbjuder flera svarsalternativ som respondenten kan välja mellan. Gemensamt för slutna frågor är att de tenderar att projicera ett specifikt och kortfattat svar (Hayano 2013, Stokoe 2018). Öppna frågor anses generellt vara att föredra i de sammanhang där man önskar att den som ska besvara frågan producerar självständiga, opåverkade och trovärdiga svar (Peräkylä & Vehviläinen 2003). Slutna och ledande frågor betraktas i ett sådant perspektiv som ett sämre alternativ. Samtidigt visar studier att just slutna frågor kan ha en stödjande funktion i vissa samtalskontexter, särskilt när klienten uppvisar svårigheter med att svara (Ekström m.fl. 2019) och att slutna och ledande frågor kan hjälpa klienten att formulera ett för kontexten korrekt svar (Wirzén & Čekaitė 2022).

Intervjuer eller samtal som syftar till att samla in information har ofta opartiskhet och neutralitet som riktmärke (Iversen & Wirzén under utgivning). Det finns dock inget icke-värderande eller neutralt sätt att genomföra intervjuer på; en fråga bestämmer inte bara ramarna för ett kommande svar (vad svaret ska handla om) utan också hur svaret ska formuleras. Professionellas frågor är därmed inte en neutral aktivitet utan bidrar till att sätta agendan för samtalet genom att begränsa dess innehåll (Heritage 2002). Frågor och vad de efterfrågar hör ihop med vem som antas och förväntas ha kunskap i eller om ett ämne, vilket är kopplat till deltagarnas positioner, rättigheter och skyldigheter (Heritage & Clayman 2010, Hayano 2013). En frågas funktion och potential avgörs, förutom av frågans form, även av det sammanhang där frågan ställs och relationen mellan den som frågar och den som förväntas svara (Linell 2011a, Heritage 2012). Detta gör att en fråga som är utformad som sluten, det vill säga att den kan besvaras med en ja/nej respons eller med enkel fras, i vissa sammanhang genererar ett längre expanderat svar (Unger m.fl. 2024). Detta är inte sällan fallet i just institutionella samtal (Stokoe 2018, Wirzén & Čekaitė 2022). Förväntningar på deltagarnas bidrag i interaktionen har sitt ursprung i samtalets målsättning och agenda, den så kallade institutionella inramningen, vilken skapar olika förutsättningar för deltagande (Nyroos 2012). I varje situation finns specifika förväntningar på klientens svar. Klientens förmåga att möta dessa förväntningar påverkar sedermera den professionellas bedömning (Holland 2011, Wirzén & Lindgren 2021).

1.2 Frågors potential i hybrida samtalspraktiker

En hybrid samtalspraktik är en praktik som drivs att flera, potentiellt motstridiga kommunikativa syften och mål (Linell 2011b). I socialt arbete är det till exempel inte ovanligt att syftet med ett möte är både exempelvis omsorg och övervakning (van Nijnatten & van Elk 2015). Möten där den professionella parten har en grindvaktsfunktion och befogenhet att ta beslut som påverkar klientens liv, karaktäriseras ofta av hybriditet både i fråga om kommunikativa mål och metoder (Sarangi 2000). Detta kan till exempel bli synligt i hur samtalet organiseras, där sekvenser av råd och information ges samtidigt som den professionella partens uppdrag är att göra en bedömning av personens situation eller tillstånd (t.ex. Sarangi m.fl. 2004).

Som tidigare nämnts påverkar den pågående aktiviteten hur ett yttrande uppfattas och hanteras i interaktionen. Den information som genereras genom den professionella partens frågor tolkas därför utifrån samtalets syfte (Martinell Barfoed 2014). I detta sammanhang spelar den hybrida inramningen en central roll då den påverkar hur klienten uppfattar och tolkar frågorna. I många bedömningssituationer, till exempel anställningsintervjuer, adoptionsutredningssamtal och samtal inför viss behandling, ställs frågor som syftar till att utforska personens föreställningar, lämplighet och förståelse för en viss situation. Öppna frågor med hypotetiska och utforskande inslag kan möjliggöra undersökning av en persons lämplighet för en specifik position (Komter 1991), men sådana frågor kan också bidra till att en person utvecklar förståelse för exempelvis framtida föräldraskap (Noordegraaf m.fl. 2008). Studier har dock uppmärksammat att i vissa sammanhang, där en individs önskningar står på spel, blir bedömningsaspekten överordnad andra syften och mål (Speer & Parson 2006, Noordegraaf m.fl. 2008, 2010). Detta innebär att den professionella partens frågor i huvudsak uppfattas som ett test även om avsikten med frågorna egentligen är en annan.

Frågor är således kraftfulla redskap för att kontrollera interaktionen och samtalet. Genom frågor förväntas den andre svara, och beroende på de förväntningar som frågan inrymmer finns risk för ansiktsshotande situationer (Brown & Levinson 1987). Respondenten kan hantera situationen på olika sätt som är mer eller mindre konfrontativa (Iversen & Wirzén under utgivning). Att omformulera frågans utgångspunkt eller motsätta sig vissa delar av frågan kan utgöra strategier för att hantera svårigheter med att svara (Stivers & Hayashi 2010, Iversen 2012, Waring 2019). Även skratt kan fungera ansiktsbevarande när en person ska försöka svara på en eventuellt moraliskt laddad fråga (Haa-

kana 2001). Skratt har nämligen visat sig vara en resurs som enar deltagarna, men det kan också vara ett resultat av spänningar i samtalet (Adelswärd 1989, Osvaldsson 2004, se även Magnusson 2020). I en studie av hur standardiserade samtal fungerar i socialt arbete visar Martinell Barfoed (2014) att skratt, förklaringar och metakommentarer används av såväl den professionella parten som av klienten för att hantera samtalssituationen. För klienten kan sådana resurser användas för att förklara oförmågan att leverera ett svar medan det för den professionella parten kan vara ett sätt att förhålla sig till den professionella uppgiften och de frågor man behöver ställa. I vissa sammanhang kan brist på minne av en händelse eller att det finns osäkerhet kring svaret användas för att förklara oförmågan att ge ett svar (t.ex. Nyroos 2024), men i utredningssamtal inför adoption finns en förväntan på adoptionssökandes kunskap i frågor om adoption och adoptivbarn. Att inte kunna ge ett svar och därmed visa brist på kunskap är därför socialt riskabelt i dessa sammanhang. Användningen av öppna och breda frågor, som ger begränsad vägledning beträffande vad svaret bör rymma – samtidigt som det finns specifika krav på svarets innehåll och längd, gör att utredningssamtal inför adoption är en särskilt komplex samtalspraktik.

1.3 Förväntningar på presumtiva adoptivföräldrar

I utredningssamtal inför medgivande om adoption är det de presumtiva adoptivföräldrarnas önskan om att bilda familj som står på spel. Deras lämplighet som framtida föräldrar ska undersökas och bedömas av en för socialtjänsten utsedd familjerättssekreterare². Det finns ingen befintlig föräldrapraktik³ att bedöma utan det handlar om ett eventuellt föräldraskap och ett hypotetiskt barn (Lind & Lindgren 2017). Likt en anställningsintervju är utredningssamtal inför adoption därför på många sätt en fråga om identitetsarbete. Den sökande ska presentera sig som en bra och lämplig framtida förälder (Eriksson 2019). I detta är adoptionssökandes kunskap om adoptivbarn central, men även deras förmåga att hantera själva utredningssituationen utgör underlag för bedömning

² Kraven på utredaren är att denne har kunskaper och färdigheter som krävs för uppgiften, företrädesvis socionomexamen eller annan likvärdig utbildning (Socialstyrelsen 2020). Tjänstemannens beteckning kan variera men i följande text används *familjerättssekreterare* som benämning på utredaren.

³ Vid förstagångsadoption. Utredning för adoption när sökande redan har ett adoptivbarn har ett annat utgångsläge.

(Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd [MFOF] 2022). Familjerättssekreteraren har i sin tur en tvådelad uppgift: utredningen och samtalen med de presumtiva adoptivföräldrarna ska dels leda till en rekommendation om huruvida de sökande bör ges medgivande för adoption eller inte, dels att, genom samtal om det framtida föräldraskapet, bidra till de sökandes förberedelse inför adoptionen. Därigenom är utredningssamtal inför adoption att betrakta som en hybrid aktivitet där flera, potentiellt motstridiga, kommunikativa uppgifter kombineras (Sarangi 2000, Linell 2011b). Frågor som syftar till att bjuda in presumtiva adoptivföräldrar till att utforska sina egna föreställningar om framtiden fungerar samtidigt som granskningsverktyg. Öppna frågor kan i detta sammanhang bli särskilt svårt att hantera för de sökande därför att lämplighetsbedömningen uppfattas som överordnad och att de sökande därmed försöker leverera korrekta svar snarare än reflektioner (jfr Eriksson 2019). Målsättningen att skapa ett reflekterande samtal där sökandes farhågor, osäkerhet och tvivel får utrymme kan därför potentiellt hindras av vetskapen om att sökandes svar också bedöms.

Flera studier har visat att det finns både uttalade och outtalade förväntningar på presumtiva adoptivföräldrar. De uttalade förväntningarna kan summeras i bilden av »den goda adoptivföräldern» som kommuniceras till de sökande genom utbildning, böcker och informationsmaterial (Lind & Lindgren 2017, Wirzén 2024a). De outtalade förväntningarna återfinns i familjerättssekreterares föreställningar om hur en sökande bör agera (Wirzén & Lindgren 2021), men de blir också synliga genom utredningssamtalens organisering och i hur familjerättssekreteraren styr samtalet. Familjerättssekreterarens uppföljningsfrågor och ledande kommentarer har visat sig möjliggöra för sökanden att ge svar som matchar de institutionella förväntningarna (Wirzén & Čekaitė 2022, Wirzén 2024b, se även Noordegraaf m.fl. 2010). Trots detta fokus på frågor i tidigare forskning har det hittills saknats studier som specifikt undersöker hur de institutionella målsättningarna påverkar hur en fråga tolkas och bemöts av de adoptionssökande. Forskning om frågor i institutionella samtalspraktiker pekar på flera komplexa faktorer som påverkar hur frågor och svar hanteras. En central aspekt är den institutionella inramningen, liksom samtalets – ofta delvis outtalade – målsättningar och förväntningar, vilka tillsammans formar villkoren för interaktionen. Den här studien bidrar därför inte bara med kunskap om utredningssamtal i adoption, utan också med insikter om hur deltagare hanterar institutionella förväntningar i samtal mer generellt.

2 Material och metod

Materialet för denna studie utgörs av naturligt förekommande utredningssamtal mellan familjerättssekreterare och presumtiva adoptivföräldrar, genomförda i samband med ansökan om internationell adoption. Det inspelade materialet är således inte producerat av forskaren själv. Materialet omfattar 24 utredningssamtal om sammanlagt 36 timmar, och utgörs av ljudinspelningar. Eftersom videoinspelning inte var möjlig har kroppsliga och materiella aspekter av interaktionen inte kunnat analyseras. I materialet ingår fyra heterosexuella par, två ensamstående kvinnor och en ensamstående man. Samtliga deltagare (presumtiva adoptivföräldrar och familjerättssekreterare) lämnade sitt samtycke till att delta innan samtalen spelades in. Familjerättssekreteraren ansvarade för inspelning av samtalen. Därmed krävdes inte forskarens närvaro vilket potentiellt skulle kunna påverka samtalen och interaktionen mellan deltagarna. Studien prövades och godkändes av Etikprövningsnämnden innan den påbörjades. Alla uppgifter som kan kopplas till enskild person eller plats har ersatts med fingerade namn, och andra uppgifter är ändrade för att skydda deltagarnas anonymitet. Innan den analytiska bearbetningen av data beskrivs nämnare redogörs övergripande för organiseringen av, och kontexten för, utredningssamtal inför adoption.

2.1 Utredande samtal inför adoption i Sverige

När en enskild person eller ett par önskar adoptera ett barn från ett annat land genomförs en medgivandeutredning, som ska tillförsäkra att de presumtiva adoptivföräldrarna är lämpliga och väl förberedda på att ta emot ett barn för adoption. Beslut om medgivande för adoption fattas av socialnämnden i den aktuella kommunen, men för själva utredningen ansvarar en utsedd utredare vid socialkontoret. Det är familjerättssekreteraren som genomför intervjuer med sökande och som samlar in relevanta uppgifter om sökandens sociala, ekonomiska och hälsomässiga status. En serie samtal med de sökande utgör den mest omfattande delen av utredningsprocessen. Det saknas en enhetlig utredningsmetod eller en intervjuguide som alla kommuner följer, men det finns stora likheter i hur utredningen organiseras oavsett geografisk plats i Sverige. Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFOF) tillhandahåller riktlinjer för vilka områden utredningen bör beröra och lyfter fram såväl riskfaktorer som lämplighetsmarkörer för adoption. Övergripande berör utred-

ningen i huvudsak tre områden: i) den sökandes kunskap och förståelse för ett adoptivbarns behov, ii) sökandens föräldraförmåga, iii) förutsättningar för adoption i den sökandens relation, nätverk och miljö. Handboken för utredning vid internationell adoption (MFOF 2022) beskriver vad utredningen särskilt ska fokusera på och ger förslag på viktiga frågor att ställa till de sökande. I handboken återkommer beskrivningar om att samtalen mellan utredaren och sökande ska undersöka hur de sökande ser på aspekter av barns behov, deras tankar om föräldraskap och deras syn på barn. Det finns således en ambition om att genom samtalet utforska och fånga presumtiva adoptivföräldrar bredare förståelse för, och förväntningar på, det framtida föräldraskapet.

Samtalen mellan familjerättssekreterare och presumtiva adoptivföräldrar följer en typisk fråga-svarsstruktur och utredarens frågor kan vara av olika karaktär. En del frågor kan liknas vid inhämtning av bakgrundsinformation, som den som görs i patient-läkarsamtal (se t.ex. Boyd & Heritage 2006), medan andra frågor har mer utforskande karaktär. Utredningen resulterar i en rapport i vilken familjerättssekreteraren ger rekommendation om huruvida den sökande bör få medgivande för adoption eller ej. Efter utredningen, och om sökande getts medgivande, fortsätter processen för de sökande genom kontakt med en auktoriserad adoptionsorganisation som agerar förmedlare för de länder som adoptivbarn som kommer till Sverige är födda i (MFOF 2022).

2.2 Analytiskt tillvägagångsätt

Den analys som presenteras i artikeln har genomförts i enlighet med de principer som är etablerade inom det samtalsanalytiska fältet. Det innebär en nära granskning av den sekventiella organiseringen av samtal, såsom turtagning, samtidigt tal och preferensstruktur. Yttranden i samtal ses som handlingar som får betydelse beroende på hur de är formulerade (Hutchby & Wooffitt 2008). Institutionell inramning är en central faktor för samtalets organisering och deltagarnas orientering. Inom samtalsanalys syftar begreppet kontext på de aspekter av situationen som görs relevanta i och genom interaktionen (Drew & Heritage 1992). Kontexten utgörs dels av samtalets uttalade mål, dels av deltagarnas yttranden, som formar samtalets dynamiska utveckling (Linell 2011a). Ett samtals förlopp kan aldrig förutses i förväg, utan utvecklas i stunden genom deltagarnas handlingar (Heritage & Clayman 2010), och deras yttranden visar hur de orienterar sig mot olika kontexter. Heritage (1984a, s. 290) beskriver detta som att institutioner är »talked into being», där samtal

blir institutionella genom deltagarnas orientering. Frågor aktualiserar kontext genom att göra vissa svar relevanta, vilket synliggörs i respondentens tolkning (Heritage 2010). Även normer och förväntningar är en del av kontexten och blir särskilt tydliga när de utmanas (Heritage 1984a). En noggrann analys av språket och interaktionens organisering kan därför avslöja hur deltagarnas tolkar situationen, på vilka sätt kontexter görs relevanta, samt vilka dilemman som kan uppstå i institutionella samtalspraktiker (Sarangi & Roberts 1999).

Analysen är fokuserad på hur deltagarna hanterar öppna frågor som, i avsaknad av tydlig vägledning om vad svaret bör innehålla, och i en situation där insatserna potentiellt är höga, kan upplevas som särskilt utmanande för de adoptionssökande. Det handlar om frågor som berör aspekter av adoptions-sökandes föreställningar om familj och deras föräldraförmåga. Givet utredningssamtalet syfte kan merparten av familjerättssekreterarens frågor sägas knyta an till lämplighetsbedömning. De avsnitt i vilka de sökande redogör för bakgrund (deras egen ursprungsfamilj, deras nuvarande familjesammansättning, arbetsförhållande, utbildning etc.) avviker från den samtalspraktik som återfinns i övriga delar av samtalen. I dessa avsnitt karaktäriseras interaktionen av korta, redogörande svar från sökanden som inte följs upp av familjerättssekreteraren. Frågor som berör framtida föräldrapraktiker, sökandens tankar om föräldraskap och adoptivbarns behov, utgör särskilt intressanta avsnitt därför att frågorna aktualiserar lämplighetsbedömning trots att de ofta är formulerade som en inbjudan till reflektion (genom att dessa frågor efterfrågar den sökandes tankar om något). Det är denna typ av frågor som analysen fokuserar på, och särskilt exempel i vilka de adoptionssökande uppvisar svårigheter med att ge ett svar.

Analysen fokuserar också på de »kommunikativa strategier» (Linell 1998, s. 227) som deltagarna använder för att lösa den kommunikativa uppgiften. Linell (1998) beskriver kommunikativa strategier som de metoder som används i genomförandet av kommunikativa projekt. På så sätt kan både professionellas frågor och klienters svar förstås som verktyg för att uppfylla institutionella syften. Exempelvis kan en familjerättssekreterares sätt att formulera frågor ses som ett medel för att driva samtalet framåt, medan de sökandes sätt att besvara dessa frågor på speglar deras försök att navigera samtalets krav och förväntningar. I ett sådan perspektiv är att ge svar en handling genom vilken deltagaren utför saker (Stivers 2022). Genom detaljerad analys av deltagarnas verbala bidrag synliggörs hur både de presumtiva adoptivföräldrarna och familjerättssekreterarna tolkar och hanterar det pågående samtalsprojektet.

Allt material som ligger till grund för studien är grovtranskriberats. Det innebär ordagrann transkribering av deltagarnas verbala bidrag samt vissa samtalsanalytiska detaljer såsom överlappande tal och pauser. De exempel som valts ut för närmare granskning har transkriberats med större noggrannhet enligt de konventioner som utarbetats inom samtalsanalys (Jefferson 2004). Transkriptionsnyckeln återfinns i bilaga.

3 Analys

Analysen visar att vissa typer av frågor som familjerättssekreterarna ställer kan vara svåra för adoptionssökande att besvara. Det gäller framför allt öppna frågor som är så brett formulerade att det blir otydligt för de sökande vad som efterfrågas. Men även slutna eller ledande frågor kan vara potentiellt svårtydda för presumtiva adoptivföräldrar. I det analytiska arbetet kartlades de instanser där adoptionssökande uppvisade svårigheter med att formulera sina svar. Vidare identifierades återkommande strategier som de sökande använde för att hantera dessa utmaningar. Dessa strategier är:

- i) *Att be om förtydligande*: De sökande efterfrågar klargöranden när frågan behandlas som vag, komplex eller alltför öppen. Detta sker genom att de sökande uttrycker osäkerhet och ber om mer information.
- ii) *Att ifrågasätta antaganden i frågan*: De sökande ifrågasätter och synliggör vad de uppfattar som underliggande antaganden i frågan. Det kan göras direkt eller indirekt, exempelvis genom att använda humor för att avdramatisera situationen och minska det sociala trycket.
- iii) *Gemensam problematisering av frågan*: Både de sökande och familjerättssekreteraren erkänner frågans komplexitet. Detta uttrycks genom gemensamt skrott, ironi eller andra markörer som signalerar att frågan är svår att besvara på ett klart och otvetydigt sätt.

Analysen visar hur problematiken i vissa frågor blir synlig genom de adoptionssökandes svar. Den belyser dels hur denna problematik kan identifieras i interaktionen, dels hur samtalets institutionella ramar och målsättningar kan bidra till att skapa eller förstärka dessa svårigheter. Särskilt pekar analysen på den potentiella problematik som kan uppstå när öppna, breda och moraliskt

laddade frågor ställs inom en samtalspraktik där det samtidigt finns förväntningarna på både innehåll och omfattning i de sökandes svar.

3.1 Att be om förtydligande

Adoptionsutredningssamtal är en samtalspraktik som både har kunskapsprövning och utvecklingsambitioner (tidigare omnämnt som hybriditet av bedömning och förberedelse i avsnitt 1.3). Detta gör att längre och utvecklade svar är förväntat och önskvärt, oavsett om frågan som ställs är sluten eller öppen (se Wirzén & Čekaitė 2022). Som beskrivits ovan är det många av familjerättssekreterarnas frågor som efterfrågar adoptionssökandens tankar, föreställningar och förväntningar på ett framtida familjeliv. Frågorna kan vara formulerade likt: »hur tänker du» eller »vad är dina tankar om». Även om de till synes efterfrågar reflektioner och just tankar om något så blir det i adoptionsökandens svar tydligt att bedömningskontexten, och det faktum att sökandens lämplighet för föräldraskap provas, påverkar hur frågan uppfattas. Breda ingångar (som »vad är dina tankar om») kan bli svåra för adoptionssökande att hantera då det saknas tydlig riktning i vad svaret mer specifikt bör koncentreras på. Att be om förtydligande utgör en strategi som adoptionssökande använder för att lösa detta:

Exempel 1. En familjerättssekreterare (FS) och en kvinnlig adoptionsökande (PM)

- 01 FS: hu- hur tänker du kring på,
02 (0.9)
03 FS: eh adoptivbarns bakgrund;
04 (0.7)
05 PM: mm::
06 (1.0)
07 PM: hur menar du?
08 FS: jag tänker deras uppväxt å [liksom]
09 PM: [mm]
10 FS: hur dom har haft det innan dom [kommer]
11 PM: [mm.] mm.
12 FS: till er,
13 PM: ja .hh eh ja:
14 (1.0)
15 PM: de e ju så svårt för man vet ju inte alls va dom,
16 (0.9)
17 PM: va:
18 (1.0)
19 PM: barnet har vart med om.
20 FS: näe,

Familjerättssekreteraren frågar hur den presumtiva adoptivmamman *tänker* kring adoptivbarns bakgrund (rad 1–3). Frågan är öppen på så sätt att den bjuder in till ett svar som kan fokusera på olika delar som knyter an till aspekter av adoptivbarns bakgrund. I de inspelade samtalen finns också exempel när adoptionssökande hanterar uppmaningar om att delge sina tankar genom att själva välja en specifik aspekt att fokusera på. I exemplet ovan blir det synligt att den breda inramningen skapar problem för den sökande att identifiera vad som egentligen efterfrågas. Detta synliggörs i raderna 5–7 där den sökande efter ett utdraget *mm* och en paus som indikerar tveksamhet säger *vad menar du*. Genom den formuleringen pekar den sökande ut familjerättssekreteraren som frågeställare och begär ett förtydligande. I raderna 8, 10 och 12 förtydligar familjerättssekreteraren vad som åsyftas med frågan genom att beskriva att det handlar om barnets uppväxt och hur barnet har haft det innan det kommer till sin nya familj i Sverige. Fortfarande är det som efterfrågas svårt för den sökande att svara på eftersom hon inte vet vad barnet har varit med om (rad 15–19). Den inledande frågans öppenhet öppnar upp för olika sätt att besvara den. Den sökandes svar visar hur frågan kan tolkas bokstavligt. Exemplet illustrerar att även frågor med hypotetisk karaktär, som inbjuder till olika tolkningar, också kan uppfattas som frågor där viss kunskap krävs för att kunna ge ett relevant svar.

Följande är ytterligare ett exempel på temat adoptivbarns bakgrund från ett annat samtal. I detta fall är frågan snävare och efterfrågar svar på en aspekt av adoptivbarns bakgrund. Frågan blir också normativt laddad då den söker svar på hur adoptivbarns framtid kan påverkas av deras bakgrund, vilket kan generera både positiva och negativa svar:

Exempel 2. En familjerättssekreterare (FS) och en manlig adoptions-sökande (PF)

01	FS:	vad har adoptivbarns bakgrund för betydelse för
02		barnets framtid?
03		(6.1)
04	PF:	oj.
05		(5.7)
06	PF:	ja::
07		(0.7)
08	PF:	det var en väldigt bred frå[ga känner jag nu- nu-]
09	FS:	[ja den är stor]
10	PF:	”£.hh hh£”
11		(0.5)
12	FS:	tankar funderingar om de,
13		(2.0)

- 14 PF: tänker man ursprung då eller va,
 15 (2.9)
 16 PF: ja:
 17 (0.8)
 18 FS: (vet inte) vad du lägger in i bakgrund [också]
 19 PF: [JA PRECIS]
 20 det är ju då det blir ju väldigt [stort.]
 21 FS: [°mm°]

I detta exempel frågar familjerättssekreteraren vad bakgrunden har för betydelse för barnets framtid. Frågan är inte en inbjudan till att sökande ska delge sina tankar som fallet var i tidigare exempel. Istället framträder frågan ha en examinerande karaktär genom att den inleds med *vad* och att familjerättssekreteraren med den formuleringen efterfrågar något specifikt. På så sätt liknar den formen på frågor som har identifierats i utbildningssammanhang, så kallade »known information questions» (Mehan 1979, s. 285). Samtidigt är frågan bred och det finns många möjliga sätt att svara på vilket ökar komplexiteten i den givna situationen.

Den presumtiva pappan reagerar, efter en längre paus, på frågan med det korta yttrandet *oj*. Han uppvisar förvåning (Heritage 1984b) som respons på det som efterfrågas. *Oj* i detta sammanhang signalerar att sökanden blir ställd av frågans omfattning eller svårighetsgrad. Yttrandet följs av ytterligare en längre paus. Därefter adresserar sökanden svårigheten att ge ett svar på en så *bred fråga* (rad 8). Familjerättssekreteraren bekräftar sökandens kategorisering av frågan som bred (*ja den är stor*, rad 9). I rad 12 lägger familjerättssekreteraren till *tankar funderingar om de* vilket kan möjliggöra ett svar som är mer av reflekterande karaktär. Den presumtiva pappan söker då efter ett förtydligande och frågar tänker man ursprung då eller (rad 14). Yttrandet saknar frågeintonation men är syntaktiskt formulerat som en fråga. Genom att hänvisa till det generella *man* konstruerar den presumtiva pappan frågans avsändare som någon annan, och förlägger därmed ansvaret för frågan utanför rummet (Nyroos & Sandlund 2014). Familjerättssekreteraren behandlar heller inte frågan som om den vore adresserad till henne, istället lägger familjerättssekreteraren till en dimension genom att lyfta fram infallsvinkeln av vad den presumtiva adoptivpappan lägger in i begreppet bakgrund (rad 18). Detta skapar en försvårande omständighet snarare än en som förtydligar. Som ett resultat upprepar den presumtiva pappan att det är en stor fråga (rad 20).

Både exempel 1 och 2 innehåller frågor som har breda anslag och där förväntningarna på svaret är otydliga. Sökanden i exemplen uppvisar svårigheter relaterade till vad de förväntas svara på, det vill säga vad svaret bör innehålla.

I det första exemplet uttrycker sökanden behov av att veta vad familjerättssekreteraren menar med sin fråga. I det andra exemplet är det vad som menas med bakgrund, och vad som ryms i begreppet, som konstrueras som ett problem. Frågan i exempel 2 skiljer sig också från den i exempel 1 då den trots sin breda formulering har drag av kunskapsprövning, det vill säga att sökandens kunskap ska testas. Gemensamt är att sökandena efterfrågar förtydligande på frågan. Det visar också att sökande är angelägna om att ge ett visst svar och att de därmed visar medvetenhet om att deras svar bedöms.

Givet att breda frågor genererar svårigheter för adoptionssökande att ge svar, skulle man kunna tänka att frågor som är snävare formulerade blir enklare att svara på. I nästa exempel presenteras adoptionssökande för en polär fråga som projicerar ett bekräftande svar. Trots detta efterfrågar adoptionssökande förtydliganden vilket visar deras orientering mot att ge rätt svar.

Exempel 3. En familjerättssekreterare (FS), en manlig adoptionssökande (PF) och en kvinnlig adoptionssökande (PM)

- 01 FS: adoptio:n e ju nått som kan ha betydelse hela
 02 <li:v> 'eh' vad tänker ni: o:m eller är det en
 03 grej som man gör 'när man adoptera hit barnet'
 04 eller tänker ni att det har nån påverkan för
 05 barnet sen?
 06 (3.4)
 07 PM: [ja-]
 08 PF: [du me]nar längre fram [för barnets: å så?]
 09 FS: [a:: eh ja precis,]
 10 PF: e:h=
 11 FS: =längre upp i barnets li:v.
 12 PF: ja: de e ju asså,
 13 (0.5)
 14 PF: de e väl nånting som kommer finnas med hela tiden
 15 å som jag tänker att man måste va öppen för
 16 att det kan ta sig olika uttryck.

Även detta exempel knyter an till frågor om adoptivbarnets bakgrund och bakgrundens betydelse för barnets framtid. Familjerättssekreterarens fråga inleds med ett bakgrundspåstående: adoption kan ha betydelse hela livet. Därefter efterfrågas adoptionssökandes tankar, men familjerättssekreteraren formulerar inte färdigt sin fråga utan fortsätter med en ny fråga som utmanar det inledande påståendet. Familjerättssekreteraren ställer en fråga med två alternativ: antingen är adoption något som bara har betydelse när adoptionen sker eller så har adoption betydelse för barnet även senare (rad 2–5). Eftersom familjerättssekreteraren redan har konstaterat att adoption är något som kan ha betydelse

hela livet blir alternativfrågan möjligen svårtolkad för de presumtiva adoptivföräldrarna. Som redan beskrivits är utredningssamtal inför adoption en samtalspraktik där längre och utvecklade svar önskas. Slutna frågor eller frågor med alternativ besvaras därför sällan enbart med ett ja eller nej (Wirzén & Čekaitė 2022). Här ser vi hur en till synes ganska enkel fråga (om adoption har betydelse i ett längre perspektiv eller inte) följs av en längre paus (rad 6), och sedan av en fråga om förtydligande från den presumtiva pappan i rad 8: *du menar längre fram för barnet å så?* Frågan bekräftas av familjerättssekreteraren som också lägger till att det handlar om längre upp i barnets liv. I raderna 12–16 svarar den presumtiva pappan att det (syftar på adoptionsprocessen) *väl* kommer finnas med hela livet och att man behöver förhålla sig öppen för hur det kan komma till uttryck. Därigenom bekräftar han det som familjerättssekreteraren redan konstaterat inledningsvis men han gör även en viss utveckling av hur det eventuellt kan ha inverkan *hela tiden*. Exemplet visar att även en sluten fråga kan kräva viss fördjupning och utveckling från sökande. I detta fall efterfrågar den sökande ytterligare specificering, vilket indikerar att han är starkt orienterade mot att svara rätt. En förutsättning för att kunna ge rätt svar är att man förstår vad som faktiskt efterfrågas. Att be om förtydligande handlar därför inte enbart om att få vägledning i öppna frågor, utan också om att skapa förutsättningar för att kunna ge mer utförliga och nyanserade svar – även på frågor som är snävt formulerade.

3.2 Att ifrågasätta frågans antagande som inledning till ett svar

I detta avsnitt presenteras exempel där de underliggande antagandena i familjerättssekreterarens frågor synliggörs genom de presumtiva adoptivföräldrarnas ifrågasättande. När adoptionssökande inleder sitt svar med att ifrågasätta något i frågan, öppnas utrymme för andra tolkningar och svar. Dessa svar bygger i sin tur på antaganden som de adoptionssökande själva konstruerar i samtalet. Frågor rymmer alltid underliggande antaganden, och dessa blir särskilt tydliga när de ifrågasätts. I nyhetsintervjuer, där intervjuaren har en granskande roll, kan frågor som innehåller antaganden bli föremål för förhandling (Clayman & Heritage 2002), men i andra sammanhang där deltagarna har asymmetriska positioner kan ifrågasättanden eller invändningar vara potentiellt riskfyllda (Magnusson 2020). I adoptionsutredningsintervjuer står, som tidigare nämnts, familjebildning på spel och ett ifrågasättande kan äventyra samtalsrelationen. Adoptionssökande hanterar detta genom att ifrågasätta med humor, ironi och

genom att fokusera på brister i frågans innehåll. Inledningsvis analyseras ett exempel där en presumtiv mamma får frågan om vad hon vill veta om adoptivbarnet, en fråga som utgår från att det finns information att tillgå. Den presumtiva mamman bemöter frågan, inte i första hand med vad hon vill veta utan att hennes uppfattning är att man inte får särskilt mycket information:

Exempel 4. En familjerättssekreterare (FS) och en kvinnlig adoptionsökande (PM)

01 FS: vad vill du <veta> om de kommande barnet.
 02 (4.5) ((prassel med papper))
 03 PM: ja::=du e::hm jag trodde inte man fick veta
 04 sådär jättemycke=
 05 FS: =näe
 06 PM: många gånger.
 07 (1.3)
 08 FS: men=
 09 PM: =me:[neh]
 10 FS: [de] finns en historia?
 11 PM: ja så vill man ju såklart veta så mycket som
 12 möjligt tä[nker jag.]
 13 FS: [mmç]
 14 (0.2)
 15 PM: °e:h°
 16 (7.7) ((FS skriver))
 17 FS: vad e det som kan va bra med de: tänker duç (.)
 18 veta så mycket [som möjligtç]
 19 PM: [((hostar))] jag tänker att det
 20 kan va bra: dels å få reda på °uhh° vad barnet h-
 21 har varit med om,
 22 FS: mm,
 23 PM: e:hmm för sin egen skull eller a för å a (.) kunna
 24 bemöta på bä- bästa sätt å så .hh
 25 FS: mm,
 26 PM: e:h å sen tänker jag att man förmedlar det till
 27 barnet när det blir äldre å man pratar om,
 28 FS: mm,
 29 PM: a:
 30 (0.8)
 31 PM: a[l1t] det där att man är adopterad å,
 32 FS: [mm]
 33 (1.8)
 34 PM: de e ju många frågor å:
 35 (1.2)
 36 PM: funderingar såklart som barnet har,
 37 FS: mm.

I detta exempel rymmer socialsekreterares fråga antagandet om att det finns information om ett adoptivbarns bakgrund att tillgå. Detta behöver förstås i relation till de normer som präglar adoptionskontexten. Presumtiva adoptiv-

föräldrar förväntas ha tankar om ett framtida familjeliv men samtidigt inte ha orealistiska förhoppningar eller önskemål på ett adoptivbarn (MFOF 2022). Därutöver kan det saknas information om adoptivbarnets bakgrund, eller vara så att den information som finns inte stämmer. Frågan om vad den presumtiva adoptivmamman vill veta om adoptivbarnets bakgrund går emot den institutionella premissen att sökanden inte bör ha några krav eller önskemål om information kring adoptivbarnet. Antagandet om att det finns information att få, ifrågasätts alltså av den presumtiva adoptivmamman i rad 3–4. I rad 10 avslöjas att familjerättssekreterarens fråga kanske snarare syftar till att undersöka hur den sökande tänker kring detta med barns bakgrund och barnets tidigare erfarenheter. Familjerättssekreteraren inleder med *men* (rad 8), som signalerar att ett kontrastivt yttrande introduceras, och utvecklar sedan topiken med *de finns en historia* (rad 10). Därigenom hjälper familjerättssekreteraren den sökande genom att rikta frågan åt ett specifikt håll. Här är frågeintonationen en viktig signal som vägleder sökanden i hur yttrandet ska uppfattas. Frågan är formulerad som ett påstående men tillsammans med det introducerande *men* och frågeintonationen uppmuntrar den till en respons från sökanden. Den presumtiva mamman besvarar påståendet om att det finns en historia med ett *ja* och hon lägger till att *man ju såklart* vill veta så mycket som möjligt om barnets bakgrund (rad 11–12). *Man* och *ju såklart* (rad 11) fungerar här som en generalisering, en hänvisning till en allmän uppfattning som alla sökanden delar och som presenteras som självklar och allmängiltig (Heinemann m.fl. 2011).

Att man vill veta så mycket som möjligt om ett barns bakgrund är inte ett tillräckligt svar utan det krävs ett mer utvecklat resonemang. Detta blir synligt i familjerättssekreterarens uppföljningsfråga där hon frågar om syftet med att veta mycket om barnet, eller mer specifikt vad som är bra med det (rad 17–18). Här ser vi ett exempel på hur topiken utvecklas och specificeras genom en fördjupning som drivs av uppföljningsfrågor (Linell 2011a). Familjerättssekreteraren återanvänder sökandens egna ord (*veta så mycket som möjligt*) för att driva samtalet vidare. Detta resulterar i att den presumtiva adoptivmamman levererar ett svar i flera turer där hon berör betydelsen av kunskap om barnets bakgrund för att kunna bemöta barnet på bästa sätt. Detta hade kanske kunnat komma som svar redan efter den första inledande frågan om vad sökanden ville veta om det kommande barnet, men då frågan i sin form inte vägledde sökanden in på ett mer specifikt spår krävdes följdfrågor som möjliggjorde ett visst svar.

Motstånd mot en fråga antagande är som nämnts socialt riskabelt eftersom det finns ett socialt värde i att upprätthålla en god samtalston (Linell 2011b). Detta hänger samman med människors strävan efter att bevara varandras

»sociala ansikten» (Goffman 1967), vilket gör att direkta konfrontationer ofta undviks. För att hantera sådana potentiellt känsliga situationer används istället strategier som skratt och humor, vilka kan mildra eller omdirigera interaktionens fokus (Brown & Levinson 1987, Haakana 2001, Osvaldsson 2004). I nästa excerpt presenteras ett exempel på när skratt och humor används för att ifrågasätta antagandet i familjerättssekreterarens fråga. Familjerättssekreterarens fråga handlar om alternativ till adoption. Även om formen på frågan är sluten så är den i kontexten en uppmaning till sökanden att berätta om tankar kring familjebildning på andra sätt än adoption eller ett liv utan barn. Sökandens motstånd kan förstås i relation till de implicita antaganden som ligger i frågan – att det finns alternativ till adoption – när adoption ofta är personens enda möjlighet till egna barn:

Exempel 5. En familjerättssekreterare (FS) och en manlig adoptions-sökande (PF)

- 01 FS: har ni diskuterat <andra>
02 (0.2)
03 FS: alternativ till adoption?
04 (1.3)
05 PF: .hhh e::hhhhh e::h so:m vadå tänker du? fpåfhehhehh
06 .hh (.) att inte ha barn eller? hehhehhe
07 (1.0)
08 FS: [ja: (upp) till dej]
09 PF: [ATT VARA BARNlösa?] ja:°a°
10 FS: eller,
11 (1.0)
12 FS: hur man kan,
13 (0.8)
14 FS: >hur man kan<-
15 PF: skaffa hund fhhef
16 FS: J†A JO men,
17 PF: ehe[hehhehhe]
18 FS: [visst]>eller hur< ja men eller umgås me- med
19 barn på,
20 (0.6)
21 FS: på [andra] sätt asså ta del i andras barn eller .h
22 PF: [ja]
23 PF: ja .hh e::h jo men det har vi ju,
24 (0.4)
25 PF: diskuterat att om det inte skulle,
26 (0.2)
27 PF: bli så=så finns det ju massa andra saker i livet man
28 kan göra (.)såatth det är ju,
29 (1.1)
30 PF: vi kommer ju inte hänga upp oss på det om det inte
31 skulle bli så att vi bli- bli- får barn såatth,

I exemplet ställer familjerättssekreteraren en fråga om den sökande och hans partner har funderat på andra alternativ till adoption. Frågan bär därmed antagandet om att det finns alternativ till adoption. Frågor som på olika sätt närmar sig presumtiva adoptivföräldrars tankar om alternativa sätt att skapa familj är vanliga i utredningssamtalen. Tolkningshorisonten för denna topik är att presumtiva adoptivföräldrars önskan om adoption inte ska vara avgörande för deras gemensamma liv, det vill säga att ett adoptivbarn inte ska vara utslagsgivande för om den eller de sökande upplever mening med sitt liv (MFOF 2022). Ofta resulterar frågor likt den i exempel 5 i att sökanden berättar om hur de har resonerat kring familjebildning och varför de har valt adoption som alternativ, samt att de upplever ett fullgott liv även utan barn.

I exempel 5 synliggörs en inneboende problematik när frågan om alternativ till adoption ställs till sökande där familjebildning av olika skäl är biologiskt omöjligt, och där adoption kanske är det enda alternativet som kvarstår. Frågan om alternativ till adoption handlar därför om att inte få barn alls. Den presumtiva pappan i exemplet svarar familjerättssekreteraren med en fråga som synliggör just denna problematik. Yttrandet *som vadå tänker du* (rad 5) tillbakavisar familjerättssekreterarens fråga och kategoriserar den som svårbesvarad och orimlig. *Vadå* visar på vardaglighet men också att sökanden gör motstånd mot att svara på frågan så som den är formulerad. Fortsättningen på sökandens tur, *att inte ha barn eller* (rad 6) befäster problematiken med frågan. Här synliggörs således ett dilemma när frågor likt dessa ställs i en kontext där en sökandens motivation, dedikation och lämplighet för adoption granskas. Den presumtiva pappans skratt som omgärdar yttrandena signalerar diskrepansen mellan familjerättssekreterarens fråga och sökandens svar (Haakana 2001). Skrattet kan ses som en ansiktsbevarande åtgärd (Brown & Levinson 1987) som tonar ner den konfrontativa innebörden i det den sökanden säger, och därmed det som kan uppfattas som utmanande.

När familjerättssekreteraren försöker formulera vad alternativ till adoption skulle kunna vara (rad 10–14) så introducerar sökanden själv ett alternativ: *att skaffa hund* och skrattar kort (rad 15). Alternativet *att skaffa hund* blir särskilt laddat i kontexten då det inte kan anses stå i paritet med att »skaffa barn». Det framstår även som ett humoristiskt tillägg som ytterligare fördjupar problematiken med frågan om alternativ till adoption. Familjerättssekreteraren driver vidare frågan genom att bekräfta sökandens perspektiv (att göra något annat än adoption) men lägger också till att det finns andra sätt att umgås med barn på än att adoptera. Med detta introducerar familjerättssekreteraren en ledtråd (Wirzén & Čekaitė 2022) och ett kandidatsvar (Pomerantz 1988) som vägleder

den sökande i vad frågan handlar om och därmed vad svaret förväntas innehålla: en redogörelse för ett liv utan egna barn. Det är detta perspektiv som den sökande tar fasta på i sin längre utläggning (start rad 23). Den presumtiva pappan orienterar sitt svar mot frågan om hur han och hans partner skulle hantera att inte bli adoptivföräldrar. I svaret presenterar sökanden att han och hans partner ser andra värden i livet också och de inte skulle *hänga upp* sig på om de inte fick barn (rad 30–31). Frågan om alternativ till adoption utvecklas således till en diskussion om huruvida sökanden ser adoption som avgörande för hans och hans partners liv.

3.3 Gemensam problematisering av frågan

Ett tredje sätt, som knyter an till föregående kategori om ifrågasättande, är när både adoptionssökande och familjerätssekreterarna problematiserar frågan som ställs och därmed synliggör problem med hur frågan är formulerad eller vad den söker svar på. Även i denna kategori förekommer skratt och humor som en resurs i samtalet och som ett sätt att ifrågasätta frågan. Skratt kan också ha en mildrande effekt när adoptionssökande tillkännager att de inte vet hur de ska svara, det vill säga inte kan leverera trovärdiga beskrivningar som stärker bilden av dem som lämpliga. I exempel 6 är det en manlig sökande som får frågan om hur han tänker kring adoptivbarns bakgrund.

Exempel 6. En familjerätssekreterare (FS) och en manlig adoptionsökande (PF)

- 01 FS: hur tänker du på adoptivbarns <bakgrund>
 02 det är också en vid fråga >men ändå<
 03 PF: mm .hhh ehfhe:[fhhehef]
 04 FS: [°fm:hmhm]m:f°=
 05 PF: =>de- de- det< e så väl<dit> breda frågor
 06 ehm eh här ehm (.) pt.
 07 (1.0)
 08 PF: hh ja måste säga >ja- ja< har jättesvårt att
 09 .h definiera den här frågan >utan att säga<
 10 bakgrunden på barnet,
 11 FS: mmζ
 12 PF: e:h
 13 (1.9)
 14 PF: °.hh° jag vet inte om jag förstår frågan
 15 [frik(hh)tigtf]
 16 FS: [fhhh hehe].hhh

Som vi redan har sett i tidigare exempel är frågan om adoptivbarns bakgrund svårhanterlig eftersom den uppfattas som bred och otydlig av adoptionssökande. Därtill föreligger normativa antaganden om att man som presumtiv adoptivförälder inte får välja ett visst barn eller bör ha orimliga förväntningar på barnets bakgrund (MFOF 2022). I exemplet ovan har frågornas breda inramning redan varit uppe för diskussion i anslutning till tidigare frågor (familjerättssekreterarens uttalande i rad 2 *det är också en vid fråga* synliggör att tidigare frågor kategoriserats som just vida). Den presumtiva adoptivpappan inleder sin tur med *mm* följt av en ljudlig inandning. Sökanden uttrycker ett tvekljud som övergår i skratt, vilket familjerättssekreteraren stämmer in i. Det instämmande skrattet från familjesekreteraren visar att hon ansluter sig till och affilierar med den sökandes affektiva hållning (Lindström & Sorjonen 2013). I tur 5 adresserar den presumtiva pappan svårigheten med att svara på frågan därför att den, likt de andra, är *så* bred (rad 5). I hans svar argumenterar han för att det är svårt att svara på frågan om han inte vet vilken bakgrund det handlar om. Familjerättssekreteraren ger ett kort *mm* (rad 11) som varken bekräftar eller ifrågasätter den presumtiva pappan men som genom svag frågeintonation uppmuntrar honom att fortsätta (Heritage & Clayman 2010). I raderna 14–15 uttrycker den presumtiva pappan att han inte vet om han förstår frågan *riktigt*, vilket blir ett milt ifrågasättande av frågans otydlighet men också ett sätt att hantera hans egen oförmåga att tillhandahålla ett svar. Skrattet som uttalandet avslutas med befäster diskrepansen mellan samtalets institutionella målsättningar och adoptionssökandens svårigheter att leverera ett svar (Haakana 2001).

I exempel 6 kategoriserade familjerättssekreteraren frågan som *vid* (rad 2) och positionerar sig därmed på samma plats som den presumtiva adoptivpappan i relation till frågorna som ställs. Det kan ses som ett uttryck för hantering av den institutionella inramningen och asymmetrin mellan deltagarna. Genom att kategorisera frågan som *vid* så pekars frågan ut som tredje part, inte nödvändigtvis en som den professionella parten ansvarar för utan att avsändaren är någon annan än den som uttalar den (jfr Martinell Barfoed 2014, Nyroos & Sandlund 2014). Även humor och ironi kan användas för att mildra bedömningsaspekten. I nästa exempel används en sådan strategi av både adoptionssökande och familjerättssekreteraren som ett sätt för att hantera spänningen som uppstår när sökanden erkänner svårigheter med att leverera ett svar.

Exempel 7. En familjerättssekreterare (FS), en manlig adoptionssökande (PF) och en kvinnlig adoptionssökande (PM)

01 FS: hur tänker ni att ni vill va som föräldrar?
 02 (4.7)
 03 PF: °a°
 04 (0.7)
 05 PM: e du villig å börja:(hh)£
 06 PF: £ja hahh£ lä- lätt fråga.
 07 FS: mm.
 08 PM: [£huhhh£]
 09 FS: [den va] väl lätt,
 10 PF: a::
 11 FS: mm,
 12 (1.1)
 13 FS: ja men är det nånting [som du] tänker att de=här
 14 PM: [ja]
 15 FS: är viktigt för mig i mitt kommande °föräldraskap°,
 16 (0.9)
 17 PF: jag tänker att äve:n: asså öppenhet å ärlighet
 18 nån[stans] också e:h
 19 FS: [mm]
 20 (1.1)
 21 PF: att man pratar med sitt barn e::h
 22 (0.5)
 23 PF: både om det som är lätt men också de som är svårt.

Här ser vi återigen ett exempel på hur sökandens tankar om något efterfrågas (rad 1). Frågan adresseras till paret gemensamt och efter en paus yttrar den presumtiva pappan ett tyst *a* (rad 3) som visar att han tagit emot frågan men tvekar på svaret. Den presumtiva mamman erkänner svårigheten med att svara på frågan genom att fråga sin partner om han är *villig å börja* (rad 5). Yttrandet avslutas med skrattande röst vilket förstärker den potentiellt delikata uppgiften att leverera ett svar om sitt framtida föräldraskap. Att fråga om någon är *villig* att börja signalerar också att det potentiellt finns ett motstånd till att just börja svara, med andra ord att den presumtiva mamman inte vill börja. Den presumtiva pappan plockar upp och speglar den skämtsamma tonen och säger *ja lätt fråga* (rad 6) vilket signalerar ironi (synligt i den presumtiva adoptivmammans skratt i rad 8). I detta skede ansluter sig familjerättssekreteraren till den pågående skämtsamma behandlingen av frågan. Med samma ironi säger familjerättssekreteraren *den var väl lätt* (rad 9). Därigenom bidrar hon till sökandens projekt genom att delta i den skämtsamma jargongen (Adelsvärd 1989), men hon erkänner också svårighetgraden och den institutionella betydelsen av frågan. Skämtsamheten och beskrivningen av frågan som komplicerad bidrar också till ett uppvisande av en gemensam och nyanserad för-

ståelse av att föräldraskap är ett komplext förehavande. I rad 13 ställer familjerättssekreteraren en uppföljningsfråga som fokuserar på vad den presumtiva adoptivpappan ser som viktigt i sitt kommande föräldraskap. Därigenom har frågan snärvats in från tankar om hur de sökande vill vara till vad som är viktigt i föräldraskapet. Insnävningen leder till att ett av de institutionella målen med utredningssamtalet synliggörs. Detta resulterar sedan i att den presumtiva pappan (som av sin partner tilldelats ansvar att börja svara) börjar beskriva sina tankar om föräldraskap. I motsats till den gängse idén om att öppna frågor generera längre svar, ser vi här exempel på att det är den snävrare formen som hjälper sökanden börja formulera ett svar (de sökande fortsätter efter rad 23 att beskriva sina tankar om föräldraskap).

4 Slutsatser och diskussion

Syftet med den här studien är att identifiera hur samtalets institutionella målsättningar – dels att utreda och pröva den sökandes lämplighet för föräldraskap, dels att etablera ett samtal som stödjer förberedelse inför adoption – påverkar deltagarnas möjlighet att besvara frågor och att uttrycka sig. Frågor fungerar som centrala verktyg för att styra utredningssamtalet och skapa möjlighet för bedömning (Wirzén & Čekaitė 2022), men de kan samtidigt generera utmaningar när insatserna är höga och förväntningarna är otydliga. Studien problematiserar hur institutionella målsättningar kan begränsa eller forma det kommunikativa utrymmet, särskilt i relation till makt, normer och förväntningarna inom den institutionella kontexten. Analysen visar hur den professionella parten realiserar dessa målsättningar genom sina frågor, och hur det sekventiellt blir tydligt att dessa – ofta implicita – förväntningar kan skapa svårigheter för klienten. Genom att fokusera på hur presumtiva adoptivföräldrar besvarar framför allt öppna frågor i utredningssamtal inför adoption, belyser studien den komplexa relationen mellan institutionella förväntningar och deltagarnas bidrag i interaktionen.

Analysen av utredningssamtalen synliggör att öppna och breda frågor, framför allt kring vissa teman som rör hypotetiska aspekter av föräldraskap och adoptivbarns bakgrund och behov, aktualiserar ett kommunikativt dilemma för adoptionssökande. Otydlighet beträffande vad som efterfrågas, i kombination med institutionella förväntningar på den sökandes kunskap, försätter den sökande i en potentiellt ansiktshotande situation (Goffman 1967). Exempelen

som lyfts fram i analysen visar situationer när presumtiva adoptivföräldrar uppvisar svårigheter med att besvara de frågor som ställs till dem, men också exempel på när de skapar handlingsutrymme i en utmanade situation, där brist på kunskap och att inte kunna ge svar är riskabelt.

En av de identifierade strategierna som presumtiva adoptivföräldrar använder sig av när det som efterfrågas är otydligt är att be om förtydligande. De presumtiva adoptivföräldrarna ber familjerättssekreterarna att förklara vad som menas med frågan och vad som efterfrågas mer specifikt. Deras svårigheter med att ge ett svar kan därigenom förklaras med hur frågan är formulerad. Genom att be om förtydligande får den sökande mer vägledning av familjerättssekreteraren som hjälper den sökande att fokusera på något specifikt i det som efterfrågas. Det är dock inte säkert att sökandens begäran om förtydligande resulterar i att den sökande får mer vägledning, och då lämnas frågan obesvarad att samtalet går vidare.

Den andra strategin som används av sökanden är att ifrågasätta de antaganden som ligger till grund för frågan. Strategin möjliggör förhandling kring frågans innebörd vilket också resulterar i att familjerättssekreteraren lägger till och specificerar det som efterfrågas. Eftersom ifrågasättande är socialt riskabelt i kontexter där mycket står på spel och där presumtiva adoptivföräldrar kan upplevas befinna sig i ett beroendeförhållande till familjerättssekreteraren (Eriksson 2016) används förmildrande resurser såsom skratt och humor tillsammans med ifrågasättandet. Dessa resurser pekar samtidigt på samtalets känslighet och att presumtiva adoptivföräldrar behöver justera och anpassa sitt förhållningsätt utifrån samtalets dynamik (jfr Magnusson 2020).

Det finns också fall där både adoptionssökande och familjerättssekreteraren problematiserar frågan och det som efterfrågas. Genom denna strategi möjliggörs ett ifrågasättande av själva frågan samtidigt som den sökande ges utrymme att uttrycka svårigheter med att svara. Genom att peka på att det finns problem i frågan eller att frågan är svårbesvarad, riktas fokus mot frågan som tredje part vilket bidrar till minskad distans mellan den professionella parten och klienten (jfr Martinell Barfoed 2014). Tidigare forskning har visat att den vars roll är att fråga kan hjälpa till i samtalssituationer där någon uttrycker osäkerhet eller ifrågasätter frågors antaganden (Iversen 2012). Det som gör adoptionsutredningskontexten särskilt komplex är att den liknar en testsituation, där sökanden förväntas demonstrera sina kvalifikationer som framtida förälder (Eriksson 2019). Detta gör motstånd och ifrågasättande särskilt riskabelt. Samtidigt kan den uppvisade osäkerheten vittna om ett nyanserat förhåll-

ningssätt hos de sökande, där de erkänner föräldraskapets komplexitet vilket också är en önskvärd hållning inom de institutionella ramarna.

De kommunikativa praktiker som utvecklas i utredningssamtalen styrs därför i hög grad av både implicita och explicita förväntningar på vilka svar den adoptionssökande ska ge, men även av den adoptionssökandes uppfattning om vilka svar som är önskvärda. Analysen visar att frågor som ger uttryck för institutionella förväntningar kan skapa dilemman för de sökande, särskilt när dessa förväntningar är motstridiga eller rör moraliskt laddade ämnen. Studien visar att de sökandes strategier – så som att be om förtydligande eller att ifrågasätta – kan skapa utrymme för mer utvecklade och reflekterande svar, men att detta ofta kräver aktiv vägledning från den professionella parten (jfr Wirzén & Čekaitė 2022).

Den professionella partens möjlighet att utföra sin institutionella uppgift – att samla in information och göra en bedömning – är i hög grad beroende av att ställa frågor. Frågor utgör därmed ett centralt redskap i institutionella samtalskontexter (Ehrlich & Freed 2010, Linell 2011a). Idealet om att använda öppna frågor bygger på idén om att den professionella parten inte ska påverka klientens svar, utan ge utrymme för klientens egna beskrivningar och perspektiv (Peräkylä & Vehviläinen 2003, Iversen & Wirzén under utgivning). Öppna frågor kan därför ge sken av att vara neutrala, men denna studie visar att presumtiva adoptivföräldrar orienterar sig mot bedömningskontexten, vilket gör öppna frågor särskilt utmanande när de saknar tydliga anvisningar beträffande vad som efterfrågas. Öppna frågor som ber om adoptionssökandens tankar om något kan ses som kamouflage för den granskning som egentligen pågår. Möjligen är detta ett resultat av utredningssamtals hybrid syften, där både granskning av lämplighet och förberedelse för föräldraskap ska kombineras. Studien synliggör således att bedömningskontexten överskuggar andra syften. Det finns därför en överhängande risk att de som utreds fastnar i ambitionen att leverera korrekta svar vilket potentiellt motverkar utredningssamtals dubbla syfte. Den kunskapen är viktigt om man vill utveckla det praktiska hantverket i samtal. Det pekar på att den institutionella inramningen – som betonar att samtalet är just utredande – i hög grad påverkar hur frågor uppfattas och därmed vilken funktion de får i den specifika kontexten (Ehrlich & Freed 2010).

I institutionella samtalspraktiker är det därför viktigt att beakta hur både frågornas utformning och det sätt på vilket den professionella parten ställer dem påverkar klientens möjlighet att delta i samtalet (jfr Martinell Barfoed 2014). Praktiska implikationer för utredningssamtal innefattar vikten av att utredare är medvetna om hur deras frågor kan uppfattas och hur frågorna

kan formuleras för att minska osäkerhet och skapa utrymme för reflektion. Uppföljningsfrågor som tydliggör kontext och syfte kan vara avgörande för att stödja de sökandes svar. Det kan också vara fruktbart att särskilja examinerande moment från moment där man önskar fördjupa adoptionssökandens medvetenhet och kunskap. Fallbeskrivningar eller hypotetiska situationer som sökanden ska lösa kan vara ett alternativ av mer examinerande karaktär (vilket används vid utredning av familjehem, se Socialstyrelsen 2023). Vill man istället uppmuntra reflektion och fördjupning av kunskap kan material som stimulerar till detta användas. Det bör tilläggas att de empiriska exempel som lyfts fram i denna studie visar hur de presumtiva adoptivföräldrarna genom olika kommunikativa strategier hanterar och löser utmanande situationer. En central fråga är därför om öppna frågor och otydliga förväntningar verkligen utgör ett problem. Det finns exempel i det inspelade materialet där samtalets komplexitet ökar och svårigheterna blir mer påtagliga, men dessa har inte inkluderats i analysen då de innehåller andra försvårande faktorer. Det genomgående mönstret är dock att både presumtiva adoptivföräldrar och familjerättssekreterare tillsammans arbetar för att driva samtalet i linje med de institutionella målsättningarna. I vissa fall innebär detta ett merarbete, vilket analysen visar exempel på, som skulle kunna minskas genom ökad tydlighet, utan att prövningen av lämplighet åsidosätts.

Sammanfattningsvis visar studien att en frågas potential och funktion i hög grad styrs av den institutionella inramningen. Sådana fynd pekar på nödvändigheten av att ifrågasätta generella råd om samtalsteknik men också behovet av ökad medvetenhet om det komplexa samspel som föreligger mellan deltagare i interaktion och de kommunikativa projekt som de är engagerade i.

Litteratur

- Adelswärd, Viveka, 1989: Laughter and dialogue: The social significance of laughter in institutional discourse. I: *Nordic Journal of Linguistics* 12(2). S. 107–136.
- Boyd, Elizabeth & Heritage, John, 2006: Taking the history: Questioning during comprehensive history taking. I: John Heritage & Douglas W. Maynard (red.): *Communication in Medical Care: Interaction Between Primary Care Physicians and Patients*. Cambridge University Press. S. 151–184.
- Brown, Penelope & Levinson, Stephen C., 1987: *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clayman, Steven & Heritage, John, 2002: *The News Interview: Journalists and Public Figures on the Air*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Drew, Paul & Heritage, John (red.), 1992: *Talk at Work: Interaction in Institutional Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ekström, Mats, Bruhn, Anders & Thunman, Elin, 2019: A caring interview: Polar questions, epistemic stance and care in examinations of eligibility for social benefits. I: *Discourse Studies* 21(4). S. 375–397.
- Eriksson, Pia K., 2016: Losing control in pre-adoption services: Finnish prospective adoptive parents emotional experience of vulnerability. I: *Social Work & Society* 14(1). S. 1–17.
- Eriksson, Pia K., 2019: Putting one's best foot forward: Finnish prospective adoptive parent's strategic interaction in statutory pre-adoption services. I: *Qualitative Social Work* 18(2). S. 325–340.
- Ehrlich, Susan L. & Freed, Alice F., 2010: The function of questions in institutional discourse. I: Alice F. Freed & Susan L. Ehrlich (red.): "Why Do You Ask?" The Function of Questions in Institutional Discourse. Oxford: Oxford University Press. S. 3–19.
- Flinkfeldt, Marie & Iversen, Clara, 2022: Samtal i socialt arbete en introduktion. I: Clara Iversen & Marie Flinkfeldt (red.): Samtal i socialt arbete – ett samtalsanalytiskt perspektiv. Malmö: Gleerups. S. 15–23.
- Goffman, Erving, 1967: *Interaction ritual. Essays on face-to-face behavior*. New York: Doubleday.
- Haakana, Markku, 2001: Laughter as a patient's resource: Dealing with delicate aspects of medical interaction. I: *Text & Talk* 21(1–2). S. 187–219.
- Hall, Christopher, Juhila, Kirsi, Matarese, Maureen & Van Nijnatten, Carolus. (red.), 2014: *Analysing Social Work Communication: Discourse in Practice*. New York: Routledge.
- Hayano, Kaoru, 2013: Question design in conversation. I: Jack Sidnell & Tanya Stivers (red.): *The Handbook of Conversation Analysis*. Oxford: Wiley-Blackwell. S. 395–414.
- Heinemann, Trine, Lindström, Anna & Steensig, Jakob, 2011: Addressing epistemic incongruence in question – answer sequences through the use of epistemic adverbs. I: Tanya Stivers, Lorenza Mondada & Jakob Steensig (red.): *The Morality of Knowledge in Conversation*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 107–130.
- Heritage, John, 1984a: Garfinkel and Ethnomethodology. Cambridge: Polity Press.
- Heritage, John, 1984b: A change of state token and aspects of its sequential placement. I: J. Maxwell Atkinson & John Heritage (red.): *Structures of Social Action*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. S. 299–345.
- Heritage, John, 2002: Designing questions and setting agendas in the news interview. I: Phillip J. Glenn, Curtis D. LeBaron & Jenny Mandelbaum (red.): *Studies in Language and Social Interaction*. Mahwah, NJ: Erlbaum. S. 57–90.
- Heritage, John, 2010: Questioning in medicine. I: Alice F. Freed & Susan L. Ehrlich (red.): "Why Do You Ask?" The Function of Questions in Institutional Discourse. Oxford: Oxford University Press. S. 42–68.
- Heritage, John, 2012: Epistemics in action: Action formation and territories of knowledge. I: *Research on Language & Social Interaction* 45(1). S. 1–29.

- Heritage, John & Clayman, Steven, 2010: *Talk in Action: Interactions, Identities and Institutions*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Holland, Sally, 2011: *Child and Family Assessment in Social Work Practice*. 2. uppl. London: Sage.
- Hutchby, Ian & Wooffitt, Robin, 2008: *Conversation Analysis*. 2. uppl. Cambridge: Polity Press.
- Iversen, Clara, 2012: Recordability: Resistance and collusion in psychometric interviews with children. I: *Discourse Studies* 14(6). S. 691–709.
- Iversen, Clara & Wirzén, Madeleine, under utgivning: *Interviews*. I: Melissa Stevanovic (red.): *Research Handbook on Social Interaction*. Edward Elgar Publishing.
- Jefferson, Gail, 2004: Glossary of transcript symbols with an introduction. I: Gene H. Lerner (red.): *Conversation Analysis: Studies From the First Generation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing. S. 13–31.
- Jönsson, Linda, 1988: *Polisförhåret som kommunikationssituation*. Linköping: Linköpings universitet.
- Komter, Martha, 1991: *Conflict and Cooperation in Job Interviews*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Lind, Judith & Lindgren, Cecilia, 2017: Displays of parent suitability in adoption assessment reports. I: *Child & Family Social Work* 22. S. 53–63.
- Lindström, Anna & Sorjonen, Marja-Lena, 2013: Affiliation in conversation. I: Jack Sidnell & Tanya Stivers (red.): *The Handbook of Conversation Analysis*. Oxford: Wiley Blackwell. S. 350–369.
- Linell, Per, 1998: *Approaching Dialogue*. Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Linell, Per, 2011a: *Samtalskulturer: Kommunikativa verksamhetstyper i samhället*. Volym 1. Linköping: Linköpings universitet.
- Linell, Per, 2011b: *Samtalskulturer: Kommunikativa verksamhetstyper i samhället*. Volym 2. Linköping: Linköpings universitet.
- Magnusson, Jenny, 2020: Oenighet i handledningssamtal: Att säga emot sin handledare. I: *Språk och stil* 30. S. 175–204.
- Martinell Barfoed, Elizabeth, 2014: Standardiserad interaktion – en utmaning i socialt arbete. I: *Socialvetenskaplig tidskrift* 21(1). S. 4–23.
- Mehan, Hugh, 1979: “What time is it, Denise?”: Asking known information questions in classroom discourse. I: *Theory into Practice* 18(4). S. 285–294.
- Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, 2022: *Internationell adoption. Handbok för socialtjänsten*. https://mfof.se/download/18.7c267bb719379bee57678bd/1654235125635/Internationell%20adoption%20-%20Handbok%20för%20socialtjänsten_20220603.pdf (hämtad 6 november 2024)
- Noordegraaf, Martine, Van Nijmegen, Carolus & Elbers, Eline, 2008: Future talk: Discussing hypothetical situations with prospective adoptive parents. I: *Qualitative Social Work* 7(3). S. 310–329.
- Noordegraaf, Martine, Van Nijmegen, Carolus & Elbers, Eline, 2010: Assessing and displaying suitability for adoptive parenthood: a conversation analysis of relationship questions and answers. I: *Text & Talk* 30(3). S. 289–309.

- Nyroos, Lina, 2012: The social organization of institutional norms: interactional management of knowledge, entitlement and stance. Uppsala: Uppsala universitet.
- Nyroos, Lina, 2024: "I don't remember that": Negotiating memories and epistemic claims in Swedish high-stake police interviews. I: *International Journal for the Semiotics of Law-Revue Internationale de Sémiotique Juridique* 37(2). S. 485–515.
- Nyroos, Lina & Sandlund, Erika, 2014: From paper to practice: Asking and responding to a standardized question item in performance appraisal interviews. I: *Pragmatics and Society* 5(2). S. 165–190.
- Osvaldsson, Karin, 2004: On laughter and disagreement in multiparty assessment talk. I: *Text & Talk* 24(4). S. 517–545.
- Peräkylä, Anssi & Vehviläinen, Sanna, 2003: Conversation analysis and the professional stocks of interactional knowledge. I: *Discourse & Society* 14(6). S. 727–750.
- Pomerantz, Anita, 1988: Offering a candidate answer: An information seeking strategy. I: *Communication Monographs* 55(4). S. 360–373.
- Sacks, Harvey, 1992: *Lectures on Conversation* Vol. 1. Oxford: Blackwell.
- Sarangi, Srikant, 2000: Activity types, discourse types and interactional hybridity: the case of genetic counselling. I: Srikant Sarangi & Malcolm Coulthard (red.): *Discourse and Social Life*. Harlow: Pearson Education. S. 1–27.
- Sarangi, Srikant, Bennert, Kristina, Howell, Lucy, Clarke, Angus, Harper, Peter & Gray, Jonathon, 2004: Initiation of reflective frames in counseling for Huntingtons Disease predictive testing. I: *Journal of Genetic Counseling* 13(2). S. 135–155.
- Sarangi, Srikant & Roberts, Celia (red.), 1999: *Talk, Work and Institutional Order: Discourse in Medical, Mediation and Management Settings*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Socialstyrelsen, 2020: Nationell adoption. Handbok för socialtjänsten. Artikelnummer: 2020–2–6589.
- Socialstyrelsen, 2023: Pro-fam. Processen vid utredning av familjehem. Artikelnummer: 2023–6–8659.
- Speer, Susan A. & Parsons, Ceri, 2006: Gatekeeping gender: Some features of the use of hypothetical questions in the psychiatric assessment of transsexual patients. I: *Discourse & Society* 17(6). S. 785–812.
- Stivers, Tanya, 2022: *The Book of Answers: Alignment, Autonomy, and Affiliation in Social Interaction*. New York: Oxford University Press.
- Stivers, Tanya & Hayashi, Makoto, 2010: Transformative answers: One way to resist a question's constraints. I: *Language in Society* 39(1). S. 1–25.
- Stokoe, Elisabeth, 2018: *Talk: The Science of Conversation*. London: Robinson.
- Unger, Sanne, Ongena, Yfke & Koole, Tom, 2024: Expanded and non-conforming answers in standardized survey interviews. I: *Text & Talk*. S. 1–24.
- Van Nijmegen, Carolus & van Elk, Eline, 2015: Communicating care and coercion in juvenile probation. I: *The British Journal of Social Work* 45(3). S. 825–841.
- Waring, Hansun Zhang, 2019: Problematising information-seeking Wh-questions. I: *Language & Communication*, 64. S. 81–90.
- Wirzén, Madeleine, 2024a: Performing the ideal adoptive parent in Swedish adoption assessment interviews. I: *Nordic Social Work Research*. S. 1–22.

- Wirzén, Madeleine, 2024b: Constructing future parental suitability: Prospective adoptive parents' communicative strategies in adoption assessment interviews. I: Text & Talk 44(1). S. 69–96.
- Wirzén, Madeleine & Čekaitė, Asta, 2022: Assessing and assisting prospective adoptive parents: Social workers' communicative strategies in adoption assessment interviews. I: Qualitative Social Work 21(1). S. 91–111.
- Wirzén, Madeleine & Lindgren, Cecilia, 2021: 'It shouldn't just be these kinds of sunshine stories': Social workers' discussion of 'past difficulties' as a key theme in adoption assessment interviews. I: European Journal of Social Work 24(4). S. 578–590.

Bilaga: Transkriptionsnyckel

[]	Överlappande tal
(0.5)	Tystnad i tiondels sekunder
(.)	Mikropaus (tystnad mindre än 0.2)
((ord))	Kommentar från transkriberaren
.hh	Hörbar inandning
hh	Hörbar utandning
o:rd	Kolon indikerar förlängning av ljud
<u>ord</u>	Betoning
ORD	Yttrande med högre ljudvolym
°ord°	Yttrande med lägre ljudvolym
>ord<	Yttrande med snabbare tempo
<ord>	Yttrande med långsammare tempo
=	Saknas mellanrum mellan ord eller turer
., , ?	Indikering av prosodi (? - frågeintonation, , - svagare frågeintonation, . - konstant eller något fallande ton, . - fallande ton)
£ord£	Yttrande sägs med skrattande eller leende röst
pt.	Smack med läpparna
↑	Förändring i tonart, stigande

© 2026 Författaren/författarna

Denna artikel publiceras med öppen tillgång under villkoren i
Creative Commons Erkännande-licensen ([CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/))